

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Jaarplan 2021 kennisknooppunt Participatie

Bestendigen, verdiepen en verbreden

Datum	29 maart 2021
Status	Definitief

Colofon

Titel	Jaarplan kennisknooppunt Participatie 2021
Versienummer	1.0
Contactpersoon	Tom Radstaak Programmamanager Kennisknooppunt Participatie
	T 070 456 89 99 M 06 110 934 97 tom.radstaak@minienw.nl Directie Participatie kennisknooppunt Participatie Rijnstraat 8 2515 XP Den Haag Postbus 20901 2500 EX Den Haag

Aan deze publicatie kunnen geen rechten worden ontleend. Auteursrecht is van toepassing op dit document. Citeren uit dit document is alleen toegestaan indien voorzien van een bronvermelding. Hergebruik en verspreiding van documenten in originele vorm is toegestaan.

Inhoud

	Colofon—3
	Inleiding— 7 -
1	Historie en positionering— 8 -
2	Doelstelling, programmalijnen en ambitie— 9 -
3	Programmalijn 1: Ontwikkelen en systematisch opbouwen van kennis en ervaring—10
3.1	Kennisagenda—10
3.2	Wetenschappelijke conferentie—10
3.3	Policy-labs—10
3.4	Netwerk—11
4	Programmalijn 2: Praktisch toepasbaar maken van kennis en ervaring—12
4.1	Snelstudies, handreikingen, e-books—12
4.2	Curriculum—12
4.3	Netwerk—13
5	Programmalijn 3: ethiek van het participatievak—14
5.1	Wetten van Participatie – grondwet voor participatie en algemene beginselen van behoorlijke participatie—14
5.2	Macht en moed—14
5.3	Webinars—14
6	Programmalijn 4: Delen en kenbaar maken van (toepasbare) kennis en ervaring—15
6.1	Doorontwikkeling platform—15
6.2	Communicatieplan + -kalender—15
6.3	StudioP—15
6.4	Netwerk—15

Inleiding

Participatie maakt een steeds belangrijker deel uit van de kern van het beleidswerk van het departement. In de huidige tijd is het niet mogelijk beleid te maken en/of uit te voeren zonder daarbij de samenleving te betrekken. En, op het moment dat de overheid de belanghebbenden, in ieder geval volgens diezelfde belanghebbenden, niet op de juiste wijze betrekt dwingen zij dit alsnog af. Denk bijvoorbeeld aan een Malieveld vol demonstrerende weg- en waterbouwers als gevolg van PFAS.

Naast de noodzaak en wens vanuit de maatschappij om participatie goed te organiseren ontstaat, onder andere door de komst van de omgevingswet, ook institutioneel meer en meer aandacht voor participatie. Zo onderstreept de Nationale Ombudsman in 2019 en in zijn [rapport](#) 'een goed begin is het halve werk' de noodzaak voor participatie bij grote, complexe infrastructurele projecten. Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft in het [achtergrondrapport](#) bij de balans van de leefomgeving 2020 aan dat burgerbetrokkenheid essentieel is voor het behalen van de doelen van het leefomgevings-beleid. Het PBL zegt hier het volgende over: "Burgerbetrokkenheid komt echter niet vanzelf, en alhoewel de overheid haar best doet om maatschappelijke organisaties, en tot op zekere hoogte ook burgers, bij de vormgeving en implementatie van het beleid te betrekken blijft participatie vaak beperkt tot de koplopers, en ontbreekt zicht op de drijfveren van de middenmoot. Hierdoor komt het behalen van doelen van leefomgevingsbeleid in gevaar."

Dát participatie steeds belangrijker wordt is evident. De vraag hóe participatie goed georganiseerd worden kan echter nog niet altijd goed beantwoord worden. Dit komt onder meer doordat het ontwerpen en uitvoeren van participatie sterk afhankelijk is van de context. En die context wordt bepaald door onder meer juridische, bestuurlijke, sociale, temporele, geografische en politieke variabelen. Ook zijn er nog geen algemeen aanvaarde normen, methoden, opleidingen of handelingswijzen. Kortom, het vak van participatie staat nog in haar kinderschoenen.

Het kennisknooppunt Participatie wil bijdragen aan de (door)ontwikkeling van het participatievak. Allereerst om het departement van Infrastructuur en Waterstaat te blijven ondersteunen bij het vormgeven en uitvoeren van participatieprocessen. De focus ligt hierbij op het empoweren en ondersteunen van onze ambtenaren. Ons departement bevindt zich in een unieke positie. Ons departement is het enige departement met een directie Participatie. Daardoor heeft het kennisknooppunt om z'n minst de *morele* verplichting om zijn kennis en ervaring ook verder in de (Rijks)overheid te verspreiden. Gezien de grote externe vraag naar onze kennis, ervaring en producten zal het kennisknooppunt dat ook blijven doen.

Dit jaarplan gaat in op de vraag hoe het kennisknooppunt dit alles wil gaan uitvoeren. Hiertoe bevat dit jaarplan een beschrijving van de doelen, ambities en activiteiten van het kennisknooppunt Participatie voor het jaar 2021.

1 Historie en positionering

Ongeveer twee jaar geleden, in 2018, startte de verkenning naar de mogelijke meerwaarde van een kennisknooppunt Participatie. Destijds naar aanleiding van concrete kennisvragen door de directie Luchtvaart naar aanleiding van de organisatie van de belevingsvlucht. In deze verkenning kwam aan het licht dat de kennis op het gebied van participatie sterk gefragmenteerd is, er geen sprake is van gestructureerde kennisopbouw en kennis slechts beperkt hergebruikt wordt. Bovendien was er binnen en buiten ons departement geen enkele organisatie of groep bezig om hier iets aan te doen.

In 2019 zijn verdere stappen gezet door te verkennen op welke gebieden en op welke manieren een kennisknooppunt meerwaarde kan bieden, door experts vanuit praktijk en wetenschap te verenigen in de Expertisegroep Participatie, door het organiseren van de Dag van de Participatie en door de kennisbasis zowel op het gebied van de praktijk (zie [kennisbank op de website](#)) als de wetenschap (zie onder meer [het onderzoek van de Erasmus Universiteit](#)) in kaart te brengen.

Het jaar 2020 zou voor het kennisknooppunt in het teken staan van het daadwerkelijk aan de slag gaan via een drietal programmalijnen: (1) kennisontwikkeling, (2) kennisverspreiding en (3) netwerkvorming. Vanaf maart 2020 kreeg ook het kennisknooppunt echter te maken COVID-19. Hierdoor kon een deel van de geplande activiteiten niet door gaan, zoals bijvoorbeeld de geplande netwerkbijeenkomsten. Ook veranderde de thuiswerksituatie de visie op kennisdeling en de prioritering van activiteiten. Hierdoor is onder meer gestart met studioP, een talkshow gemaakt voor en door participatieprofessionals.

Het kennisknooppunt Participatie bestaat, als het gaat om concrete producten, eind 2020 uit 7 snelstudies, 1 e-book en 12 handreikingen en 4 afleveringen van studioP en een tiental webinars. De publicaties hebben, afgezien van de handreiking participatie-inspiratie in de coronacrisis, gemiddeld zo'n 700 downloads. De handreiking participatie-inspiratie tijdens de coronacrisis heeft inmiddels ruim 10.000 downloads. StudioP kan rekenen op zo'n 250 vaste kijkers en de webinars trekken tussen de 15-30 bezoekers.

Het kennisknooppunt Participatie is onderdeel van de directie Participatie van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en geeft invulling aan de in artikel 2:11 lid 3 sub a van het organisatie en mandaatbesluit Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat omschreven taak van de directie Participatie, namelijk: het verkennen, signaleren en analyseren van ontwikkelingen op het gebied van maatschappelijke participatie en het ontwikkelen van participatiebeleid.

2 Doelstelling, programmalijnen en ambitie

Zoals in de inleiding omschreven bestaat er een grote urgentie om participatie op een goede manier vorm en invulling te geven, maar is nog niet altijd bekend hoe dit ook daadwerkelijk op een goede manier te doen. In lijn met deze aanleiding heeft het kennisknooppunt Participatie het volgende strategische doel:

“Het kennisknooppunt Participatie heeft tot doel de ontwikkeling van het vakgebied participatie te stimuleren en zowel inhoudelijk als strategisch richting te geven aan deze ontwikkeling.”

Het kennisknooppunt Participatie geeft via een drietal programmalijnen invulling aan dit doel:

1. Ontwikkelen en systematisch opbouwen van kennis en ervaring
2. Praktisch toepasbaar maken van kennis en ervaring
3. Ethiek van het vak
4. Delen en kenbaar maken van (toepasbare) kennis ervaring

Deze programmalijnen worden in de volgende hoofdstukken verder uitgewerkt. De focus bij alle programmalijnen ligt op het empoweren en ondersteunen van participatieprofessionals.

De komende twee jaar verandert er waarschijnlijk weinig aan het doel en aan de programmalijnen van het kennisknooppunt. Het kost *tijd* om het vakgebied Participatie een stap verder te brengen.

Op langere termijn (3-5 jaar) is het de ambitie van het kennisknooppunt om door te groeien naar een Rijksbreed opererende organisatie met als voorlopige werktitel: Rijksacademie voor Participatie. Hiervoor is echter een steviger, inhoudelijk, en organisatorisch, fundament nodig.

3 Programmalijn 1: Ontwikkelen en systematisch opbouwen van kennis en ervaring

Programmalijn 1 richt zich op het ontwikkelen en systematisch opbouwen van kennis en ervaring en legt hierbij de nadruk op de theoretische basis van het participatiegedachtegoed.

3.1 Kennisagenda

Belangrijkste activiteit binnen deze programmalijn is het vaststellen en uitvoeren van een kennisagenda. Om de kennisagenda te kunnen uitvoeren zijn coalities met kennis en onderzoeksinstellingen nodig. Het kennisknooppunt heeft een eerste netwerkanalyse gemaakt op basis waarvan gesprekken met de meest interessante partijen zullen worden gevoerd. Het is de bedoeling dat in 2021 een onderzoek naar een drietal onderwerpen met de coalities worden gestart. Hierbij zal het kennisknooppunt een beperkte cash-investering doen, aangevuld met personele en cash investering van andere partijen. Hierdoor wordt met een beperkte inspanning een grote impact behaald.

De onderwerpen zijn in overleg met de Expertgroep Participatie vastgesteld en zijn:

- Toepassen bestaande participatie-instrumenten in de praktijk.
- Tegenspraak.
- Persoonlijke kwaliteiten participatieprofessionals.
- Rol politici bij participatie.
- Aandacht van publieke organisatie voor participatieprocessen.

3.2 Wetenschappelijke conferentie

In het derde kwartaal van 2021 wil het kennisknooppunt meewerken aan een wetenschappelijke conferentie. Partners daarvoor worden gezocht. Het doel daarvan is:

- De wetenschappelijke community op het gebied van participatie in de fysieke leefomgeving voor het eerst bij elkaar te brengen (netwerkfunctie).
- De kennisagenda te presenteren en lijnen uit te zetten hoe deze agenda samen met de community inhoudelijk en organisatorisch verder ontwikkeld kan worden.
- De functie van het kennisknooppunt verder aan te scherpen.

3.3 Policy-labs

Vanuit het spoor faciliteren van leren in de praktijk binnen de expertisegroep wordt nagedacht over het inrichten van zogenaamde policy-labs. In deze labs worden kennis, vaardigheden en ervaringen verzameld en is ruimte voor onderzoek. In deze labs vindt zogenaamd actieonderzoek plaats en is ruimte voor het inrichten van experimenten. In 2021 wordt dit concept verder (door)ontwikkeld en mogelijk ook toegepast in de uitvoering van de kennisagenda en de verdere uitwerking van programmalijn 1.

3.4

Netwerk

Cruciaal voor het uitvoeren van de opbouw en ontwikkeling van kennis en ervaring is het netwerk. Dit netwerk bestaat aan de ene kant uit partijen die onderzoek doen naar participatie zoals bijvoorbeeld universiteiten, hogescholen maar ook Rijksplanbureaus en aan de andere kant uit de praktijkprofessionals waarvoor we de kennis uiteindelijk ontwikkelen.

Met een selectie van partijen uit het onderzoeksnetwerk worden, als vervolg op de eind 2020 gemaakte analyse, kennismakingsgesprekken ingepland.

Verder wordt een definitief besluit genomen t.a.v. het afsluiten van convenanten met onderzoeksinstellingen.

4 Programmalijn 2: Praktisch toepasbaar maken van kennis en ervaring

Programmalijn 2 richt zich op het praktisch toepasbaar maken van, onder meer de in programmalijn 1 ontwikkelde, kennis en ervaring. De nadruk hierbij ligt op het bruikbaar maken van deze kennis en ervaring voor de participatieprofessional. Omdat de participatieprofessional nog een vrij brede doelgroep is, maken we onderscheid op basis van de kennisbehoefte en het kennisniveau van deze participatieprofessional. Hierbij onderscheiden we de volgende niveaus:

- Basisniveau, onbewust onbekwaam: moet iets met participatie, maar heeft geen ervaring en heeft geen idee waar te beginnen
- Professioneel-niveau: heeft al enige ervaring en zoekt voornamelijk verdieping en handvatten voor eigen werk
- Expertniveau: zoekt nieuwe kennis en antwoorden op nieuwe, complexe vragen. Meer op niveau van reflectie, houding en *Bildung* dan echte tools

4.1 Snelstudies, handreikingen, e-books

Inhoudelijk gezien is het de bedoeling om in 2021 in ieder geval over de vijf inhoudelijke pijlers van de directie Participatie snelstudies of handreikingen aan te bieden. Dit betreft TheoryU, participatie in transities, Strategisch omgevingsmanagement (SOM), Socratische gesprekstechnieken en de succesfactoren/participatieprincipes. Deze snelstudies of handreikingen zullen verspreid over het jaar worden gepubliceerd. Verder worden een vijftal reeds extern uitgezette snelstudies afgerond. Daarnaast wordt er gedurende het jaar waar mogelijk gewerkt aan een longlist met andere onderwerpen, waarbij aansluiting bij Studio P wordt gezocht.

In 2021 wordt ook, in samenhang met programmalijn 4, een aantal opties onderzocht voor andere vormen van kennisdeling.

4.2 Curriculum

In het tweede kwartaal van 2021 beslist het MT van de directie Participatie of het curriculum voor participatie-professionals na de zomer 2021 aangeboden kan worden. Dit curriculum komt voort uit, en zal (deels) getrokken worden door de expertisegroep Participatie. In het curriculum worden een aantal gevorderde participatie-professionals getraind zodat zij nog beter worden in hun vak, en vervolgens anderen in hun werk kunnen coachen en trainen op het gebied van participatie. De doelgroep zit dus in de categorie professioneel niveau. De opzet is zo dat een aantal deelnemers onder begeleiding van coaches, die het gehele traject betrokken zijn, aan de slag gaan in een 6-daags programma verspreid over drie blokken. Tijdens de verschillende blokken komen een aantal masters langs om hun kennis en expertise met de deelnemers te delen.

Deze eerste versie van het curriculum is een versie die zowel voor de deelnemers, de coaches als de masters nieuw is. Voor allen wordt het leren en reflecteren binnen eigen praktijken om zo zelf sprongen te maken binnen die praktijken en om ook de leergang nog adequater te maken. Centraal staan praktijksituaties van deelnemers die direct met het geleerde aan de slag kunnen. Theorie is ondersteunend aan praktijken. De tijdsbesteding van de deelnemers wordt dik 'terugverdiend' in die praktijken.

Van alle betrokkenen wordt een producerende houding verwacht, voorbij de klassieke opvatting van wetende leraren en vragende leerlingen. Zo is ook deze leergang een participatieproces. Het is een omgeving van onderling vertrouwen, ervarend dat vertrouwen het beste medicijn is tegen complexiteit. De leergang bestaat uit een selectie van relevante thema's en werkvormen. Ogenschijnlijk losse onderdelen worden door coaches met elkaar verbonden tot een samenhangend pakket. Kernvragen zijn o.a. wanneer participatie aan de orde is en hoe daar effectief vorm aan te geven.

4.3

Netwerk

Bij het praktijknetwerk moet gedacht worden aan bestaande netwerkverbanden zoals bijvoorbeeld [Platform OmgevingsManagement](#) (POM) en [Lerend platform Energie & Omgeving](#) (LEO) maar ook aan het netwerk van praktijkprofessionals binnen IenW. T.a.v. de bestaande netwerkverbanden wordt de samenwerking behouden en waar mogelijk versterkt. Voor wat betreft het netwerk van praktijkprofessionals binnen IenW wordt verkend hoe dit netwerk kan worden opgezet.

5 Programmalijn 3: ethiek van het participatievak

Programmalijn 3 richt zich op de ethiek en de waarden van het participatievak. Naast kennis en vaardigheden is de ethiek een belangrijke pijler waar het vakgebied op rust. Via zowel publicaties als sessies zal aandacht zijn voor de ethiek van het participatievak en zal deze ethiek verder ontwikkeld worden.

5.1 **Wetten van Participatie – grondwet voor participatie en algemene beginselen van behoorlijke participatie**

In 2020 zijn, mede vanuit studioP, een vijftal wetten van participatie ontwikkeld en gedeeld in de vorm van animaties: de wet van het speelveld, de wet van de moeite, de wet van de waarheid, de wet van de vernieuwing en de wet van de deugdzaamheid. Deze wetten vormen de basis voor de ethiek van het participatievak.

In 2021 worden deze wetten verder uitgewerkt en doorontwikkeld. De vorm waarin dit gebeurt is nog onbekend. Dit zou bijvoorbeeld kunnen in de vorm van een zogenaamde grondwet voor participatie. Ook is het denkbaar dit te koppelen aan de verdere (door)ontwikkeling van de zogenaamde succesfactoren/ontwerpcriteria voor participatie. Deze zouden bijvoorbeeld vertaald kunnen worden in algemene beginselen van behoorlijke participatie (vergelijkbaar met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur).

5.2 **Macht en moed**

In 2021 zal aandacht komen voor het onderwerp tegenspraak, in de vorm van een essay geschreven door Erik Pool over macht & moed. Via het kennisknooppunt Participatie zal aandacht zijn voor dit essay. De vorm waarin dit gebeurt is eveneens nog onbekend. Te denken valt tenminste aan aandacht op de website van het kennisknooppunt, maar bijvoorbeeld ook via te organiseren sessies en webinars.

5.3 **Webinars**

Rond de wetten van participatie zullen in 2021 een vijftal webinars georganiseerd worden rond de vijf verschillende wetten van participatie. De opzet en uitwerking van de webinars volgt nog.

6 Programmalijn 4: Delen en kenbaar maken van (toepasbare) kennis en ervaring

Programmalijn 3 richt zich op het delen en kenbaar maken van toepasbare kennis en ervaring. Er bestaat een sterke samenhang tussen programmalijn 2 en 4, maar de lijnen onderscheiden zich doordat lijn 2 zich richt op het praktisch maken en vertalen in tools, handreikingen etc., terwijl programmalijn 4 zich richt op het daadwerkelijk delen en aanbieden van de toepasbaar gemaakte kennis en ervaring. Om op een effectieve wijze kennis en ervaring te delen, is het van belang om het platform dat het kennisknooppunt gebruikt voor kennisdeling verder te ontwikkelen, strategischer en planmatiger te communiceren en aandacht te genereren voor het kennisknooppunt.

6.1 Doorontwikkeling platform

In 2020 is begonnen met de doorontwikkeling van de website van het kennisknooppunt naar een meer interactief kennis- en leerplatform. Deze ontwikkeling wordt in 2021 doorgezet en afgerond met de lancering van het nieuwe platform van het kennisknooppunt Participatie. Op dit platform moeten alle activiteiten, ambities en programmalijnen een plek krijgen.

Centraal in de doorontwikkeling staan een drietal acties: (1) structuur aanbrengen in de doelgroep, (2) structuur aanbrengen in de inhoud en (3) experimenteren met nieuwe vormen van kennisdeling. De doorontwikkeling van het platform wordt nader uitgewerkt in een projectplan.

Centraal uitgangspunt in de doorontwikkeling is een design-thinking benadering.

6.2 Communicatieplan + -kalender

In 2021 wordt gewerkt met (een nog op te stellen) communicatieplan en bijhorende communicatiekalender.

Doel hiervan is om meer strategisch en minder ad-hoc/toevallig te communiceren over de activiteiten van het kennisknooppunt en om te voorkomen dat publicaties en communicatiemomenten teveel in pieken komen.

Een van de concrete acties hierbij is om de frequentie van de nieuwsflits te verhogen naar een beknopt, tweewekelijks bericht.

6.3 StudioP

In 2021 wordt doorgedaan met het uitzenden van afleveringen van studioP. Er zullen circa 6 afleveringen van studioP gemaakt worden. Van belang is om de inhoud van studioP meer te vervlechten met de inhoud van het kennisknooppunt. StudioP draagt bij aan het genereren van aandacht voor het kennisknooppunt.

6.4 Netwerk

Er wordt gewerkt aan het formeren van een interdepartementaal netwerk rond het thema participatie. Hierbij moet gedacht worden aan partijen op Rijksniveau die, vergelijkbaar met het kennisknooppunt, bezig zijn met vakontwikkeling op het gebied van Participatie. Denk hierbij aan partijen als de directie Democratie & Bestuur bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

T.a.v. het interdepartementale netwerk wordt verkend of meerwaarde zit in het inrichten van een (informele) overlegstructuur op Rijksniveau.